

MAPA STYPENDIÓW

O STYPENDIACH SPOŁECZNYCH W POLSCE

SPIS TREŚCI

O BADANIU	3
INSTYTUCJE PRYZNAJĄCE STYPENDIA	4
TYPY PRYZNAWANYCH STYPENDIÓW	6
KRYTERIA PRYZNAWANIA STYPENDIÓW	9
Kryterium: sytuacja materialna	11
Kryterium: dziedzina nauki	11
Kryterium: etap edukacji i wiek	12
Kryterium: osiągnięcia naukowe	13
INNE INFORMACJE O PROGRAMACH STYPENDIALNYCH	15
Czas trwania stypendium	15
Wysokość stypendium	16
Pozafinansowe formy stypendium i dodatkowe wsparcie stypendystów	16
Liczba edycji programów stypendialnych i liczba stypendystów	19
ZASIĘG TERYTORIALNY	19
ANKIETA DLA ORGANIZATORÓW PROGRAMÓW STYPENDIALNYCH	21
Programy stypendialne: finanse, partnerzy, kryteria	21
Współpraca ze stypendystami	24
Zasięg programów stypendialnych: promocja i ewaluacja	25
PODSUMOWANIE	27

O BADANIU

Badanie „Mapa stypendiów” zostało przeprowadzone w okresie od czerwca do września 2013 roku na zlecenie Fundacji Dobra Sieć, Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności oraz Fundacji BGŻ. Jego celem była analiza rynku stypendiów społecznych, który stanowi uzupełnienie oferty stypendialnej finansowanej ze środków rządowych bądź unijnych i który jest niezwykle trudno uchwytny ze względu na mnogość działających w jego obszarze instytucji i rodzajów przyznawanych przez nie stypendiów. Niezwykle ważnym czynnikiem wpływającym na kształt społecznych programów stypendialnych jest obowiązujące prawo, które reguluje m.in. wysokość przyznawanych stypendiów. Ta kwestia nie była jednak elementem badania i nie została uwzględniona w niniejszej analizie. Najważniejsze pytania badawcze, jakie stawialiśmy na początku badania, brzmiały:

- ▶ Jakie obszary obejmują stypendia finansowane ze środków innych niż państwowe (NGO, firmy prywatne, stypendia fundowane ze środków własnych samorządów lub szkół)?
- ▶ Jakiego typu stypendia są przyznawane przez różne instytucje (NGO, firmy, samorządy, szkoły)?
- ▶ Ile wynoszą stypendia i na jak długo są przyznawane?
- ▶ Jakie inne, pozafinansowe sposoby wspierania młodych ludzi uwzględniają programy stypendialne?
- ▶ Ilu stypendystów korzysta ze stypendiów finansowanych ze środków innych niż państwowe?
- ▶ Jaki jest profil tych stypendystów (wiek, miejsce zamieszkania, wykształcenie)?

Badanie „Mapa stypendiów” opiera się przede wszystkim na analizie dostępnych w internecie danych dotyczących stypendiów zarejestrowanych w bazie portalu mojestypendium.pl. W momencie rozpoczęcia realizacji badania baza ta zawierała ponad 12 000 rekordów dotyczących programów stypendialnych i konkursów dostępnych w Polsce. W badaniu brano natomiast pod uwagę jedynie stypendia aktualne (których ostatnia zamknięta edycja odbyła się w ciągu ostatnich pięciu lat) i społeczne, czyli realizowane ze środków innych niż finanse rządowe lub unijne. W rezultacie pod uwagę brano:

- ▶ stypendia przyznawane przez organizacje pozarządowe,
- ▶ stypendia przyznawane przez fundacje korporacyjne,
- ▶ stypendia przyznawane przez firmy,
- ▶ stypendia przyznawane przez samorządy, z wyłączeniem stypendiów polegających na dystrybucji środków unijnych bądź rządowych,
- ▶ stypendia przyznawane przez szkoły, finansowane ze środków własnych,
- ▶ stypendia przyznawane przez szkoły wyższe, finansowane ze środków własnych,
- ▶ stypendia finansowane przez inne podmioty, wśród których znalazły się przede wszystkim osoby prywatne (kategoria „Inne”).

Fundacje korporacyjne zostały potraktowane oddzielnie z uwagi na ich szczególny charakter. Mimo że formalnie należą one do organizacji pozarządowych, to powoływane są przez firmy, przy których działają i przez które są głównie finansowane – funkcjonują jako instytucje realizujące strategię społecznej odpowiedzialności biznesu przedsiębiorstw.

W rezultacie przeanalizowano dane dotyczące 355 programów stypendialnych przyznawanych przez 309 instytucji i osób prywatnych. Na podstawie informacji dostępnych w regulaminach, na stronach internetowych organizatorów i we wnioskach stypendialnych starano się stworzyć jak najbardziej kompletną bazę zawierającą informacje o:

- ▶ liczbie i rodzaju instytucji będących fundatorami bądź partnerami programów stypendialnych,
- ▶ zasięgu terytorialnym stypendiów,
- ▶ rodzaju przyznawanych stypendiów,
- ▶ kryteriach przyznawania stypendiów,
- ▶ wysokości stypendiów,
- ▶ pozafinansowych formach stypendiów,
- ▶ dodatkowych korzyściach, jakie programy oferują stypendystom,
- ▶ liczbie stypendystów.

Ze względu na duże zróżnicowanie informacji, jakie o swoich stypendiach publikują organizatorzy, niestety nie wszystkie dane udało się uzyskać. Szczególnie trudno było znaleźć informacje dotyczące wysokości stypendiów, ich form pozafinansowych, dodatkowych korzyści płynących z bycia stypendystą czy liczby stypendystów.

Badanie ofert społecznych programów stypendialnych zostało uzupełnione o ankietę internetową rozesłaną do wszystkich organizatorów stypendiów znajdujących się w bazie mojestypendium.pl. Badanie prowadzono na przełomie września i października 2013 roku i w jego trakcie udało się uzyskać odpowiedź od 156 organizatorów programów stypendialnych. Spośród nich 14 respondentów oświadczyło, że instytucje, w których pracują, nie przyznają stypendiów społecznych. Siedemdziesiąt sześć osób uzupełniło ankietę w całości, a 66 – nie dokończyło ich uzupełniania. Ankiety niepełne zostały także uwzględnione w analizie wyników, jako źródło ważnych danych.

Ankieta miała służyć przede wszystkim zdobyciu informacji, które nie są zwykle ogólnodostępne i trudno je uzyskać inną drogą. W ankietach pytaliśmy między innymi o to, w jaki sposób organizatorzy utrzymują kontakt ze stypendystami i absolwentami, jak wykorzystują nowe technologie oraz czy ewaluują swoje programy stypendialne. Weryfikowaliśmy także informacje pozyskane w trakcie analizowania dostępnych w internecie źródeł.

Uzupełnieniem badania było także badanie *desk research*, którego celem było rozpoznanie stanu wiedzy na temat rynku stypendialnego w Polsce. Raport z tego badania stanowi załącznik do niniejszego dokumentu.

INSTYTUCJE PRYZNAJĄCE STYPENDIA

Baza uwzględniająca tzw. stypendia społeczne zawiera dane dotyczące 355 programów stypendialnych, których organizatorami jest 309 instytucji. Wśród organizatorów programów stypendialnych najwięcej jest organizacji pozarządowych, które stanowią ponad połowę wszystkich instytucji przyznających stypendia społeczne. Kolejnym ważnym graczem na rynku stypendialnym są samorządy, które są odpowiedzialne za nieco ponad jedną czwartą wszystkich programów stypendialnych (nie licząc stypendiów, które są dystrybuowane przez jednostki samorządu terytorialnego, ale finansowane z pieniędzy administracji centralnej). Jeśli potraktujemy fundacje korporacyjne jako część struktury firm i zaliczymy je do jednej grupy, na trzecim miejscu uplasują się właśnie przedsiębiorstwa, których wśród organizatorów programów stypendialnych jest niemal 13%. Taki zabieg jest uprawniony, jeśli wziąć pod uwagę rolę fundacji korporacyjnych będących najczęściej realizatorami strategii społecznej odpowiedzialności biznesu ich firm matek. Jak wynika z dostępnych danych, szkoły podstawowe i średnie nie przyznają stypendiów społecznych.

TABELA 1. ORGANIZATORZY PROGRAMÓW STYPENDIALNYCH

	N	%
NGO	167	54,0
Samorząd	79	25,6
Firma	30	9,7
Szkoła wyższa	17	5,5
Fundacja korporacyjna	10	3,2
Inny	6	1,9
SUMA	309	100

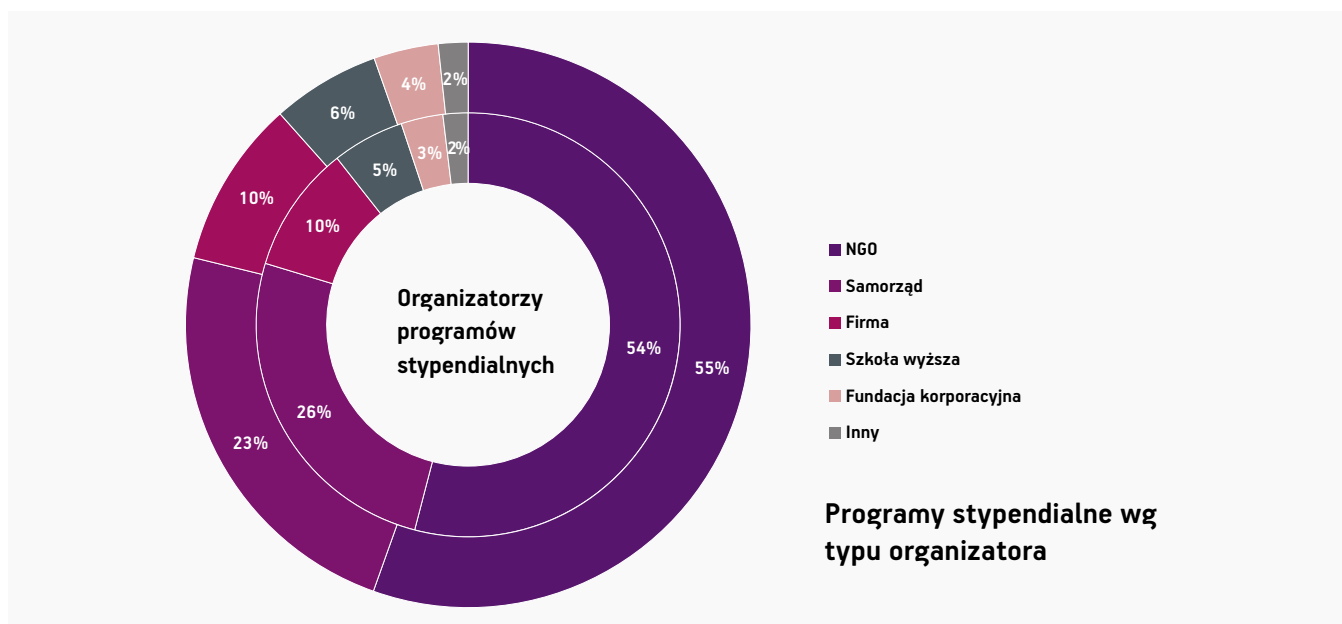
TABELA 2. PROGRAMY STYPENDIALNE WG TYPU ORGANIZATORA

	N	%
NGO	197	55,5
Samorząd	83	23,4
Firma	34	9,6
Szkoła wyższa	22	6,2
Fundacja korporacyjna	13	3,7
Inny	6	1,7
SUMA	355	100

Większość programów stypendialnych korzysta z funduszy pochodzących od zewnętrznych instytucji: na dodatkowe wsparcie może liczyć 92,7% programów. Wśród fundatorów statystyki układają się podobnie, jak w przypadku organizatorów: na pierwszym miejscu plasują się organizacje pozarządowe, następnie samorządy a na trzecim miejscu firmy. Zmieniają się natomiast proporcje: wśród fundatorów jest mniejsza proporcja organizacji pozarządowych, niż w przypadku organizatorów (43%) natomiast większy jest udział firm (niemal 23%, licząc razem z fundacjami korporacyjnymi).

Jak widać na poniższym wykresie, nie ma istotnych różnic między strukturą rynku stypendiów społecznych analizowaną pod kątem organizatorów bądź programów stypendialnych. Udział organizacji pozarządowych i fundacji korporacyjnych nieznacznie rośnie, jeśli rozpatrujemy każdy program osobno, co oznacza, że te instytucje najczęściej realizują więcej niż jeden program stypendialny.

WYKRES 1. RYNEK STYPENDIÓW SPOŁECZNYCH WG TYPU ORGANIZATORÓW

Większość programów stypendialnych korzysta z funduszy pochodzących od zewnętrznych instytucji: na dodatkowe wsparcie może liczyć 92,7% programów. Wśród fundatorów statystyki układają się podobnie, jak w przypadku organizatorów: na pierwszym miejscu plasują się organizacje pozarządowe (wspierające finansowo inne instytucje), następnie samorządy, a na trzecim miejscu firmy. Zmieniają się natomiast proporcje: wśród fundatorów jest mniejsza proporcja organizacji pozarządowych, niż w przypadku organizatorów (43%), natomiast większy jest udział firm (niemal 23%, licząc razem z fundacjami korporacyjnymi).

TABELA 3. FUNDATORZY PROGRAMÓW STYPENDIALNYCH

	N	%
NGO	197	43,4
Samorząd	109	24,0
Firma	89	19,6
Inny	24	5,3
Szkoła wyższa	16	3,5
Fundacja korporacyjna	14	3,1
Szkoła	5	1,1
SUMA	454	100

Zaledwie 9,6% programów stypendialnych ma partnerów, którzy nie sponsorują stypendiów, ale w inny sposób wspierają organizatora (są to na przykład przedsiębiorstwa oferujące stypendystom staż lub media wspierające organizatorów w promocji programów stypendialnych). Większość z nich to szkoły wyższe lub firmy, na co pewien wpływ może mieć wzrost liczby stypendiów fundowanych i kierunków zamawianych.

TABELA 4. PARTNERZY PROGRAMÓW STYPENDIALNYCH

	N	%
Szkoła wyższa	15	32,6
Firma	11	23,9
Inny	7	15,2
NGO	6	13,0
Fundacja korporacyjna	3	6,5
Samorząd	3	6,5
Szkoła	1	2,2
SUMA	46	100

TYPY PRYZNAWANYCH STYPENDIÓW

Na potrzeby badania wyróżniono 5 typów stypendiów, które najlepiej opisują charakter danego programu. Znalazły się wśród nich:

- ▶ stypendia naukowe, przyznawane na podstawie osiągnięć naukowych (takich jak średnia ocen, wyniki na olimpiadach, publikacje),
- ▶ stypendia socjalne, socjalne, przyznawane osobom w trudnej sytuacji życiowej (określanej za pomocą różnorodnych kryteriów, zarówno bardzo konkretnych, np. maksymalny dochód na osobę w rodzinie, jak i dość mglistych, np. „trudna sytuacja życiowa”),
- ▶ stypendia artystyczne, przyznawane osobom działającym na polu sztuki (głównie muzykom, plastykom i tancerzom),
- ▶ stypendia sportowe, przyznawane najczęściej za osiągnięcia w sporcie,
- ▶ inne stypendia, których nie można zakwalifikować do żadnej z powyższych kategorii (np. stypendia dla bibliotekarek).

Programy stypendialne dość rzadko miały charakter jednowymiarowy. Zwykle łączyły w sobie różne wymiary, wiążąc kryteria socjalne z naukowymi czy artystyczne ze sportowymi. Aby zobrazować, który z tych typów jest najbardziej popularny, można jednak potraktować je jako kategorie rozłączne. Zestawienie obrazujące ranking popularności typów stypendiów zawiera tabela nr 5.

TABELA 5. TYPY STYPENDIÓW (ROZŁĄCZNE)*

	N	%
Naukowe	261	73,7
Socjalne	123	34,7
Artystyczne	62	17,5
Sportowe	60	16,9
Inne	14	4

*Wyniki nie sumują się do 100%, gdyż wiele programów reprezentuje więcej niż jeden typ stypendium.

Jak widać, znaczna większość programów stypendialnych uwzględnia kryteria odwołujące się do osiągnięć naukowych: jest ich niemal trzy czwarte. Około jednej trzeciej programów stypendialnych bierze także pod uwagę sytuację materialną kandydatów.

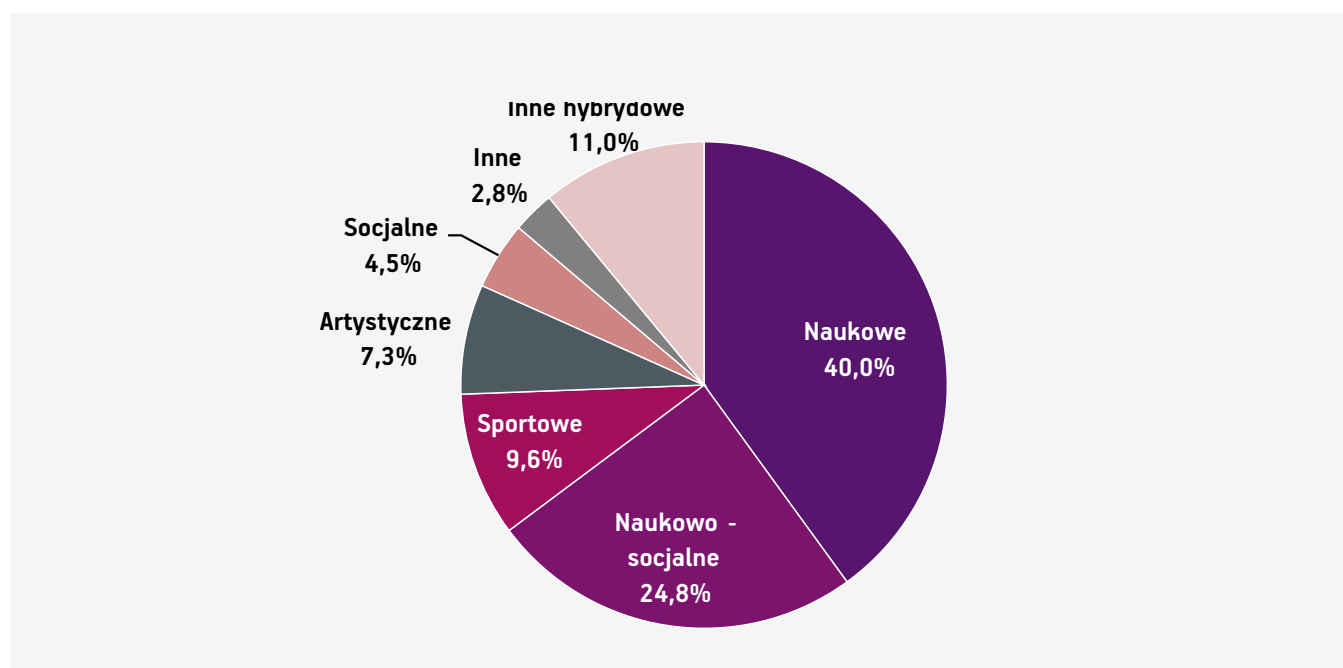
Jak wspomniano wyżej, wśród programów stypendialnych znajdowało się wiele takich, które miały charakter hybrydowy i brały pod uwagę kryteria odpowiadające dwóm lub więcej typom stypendiów. Dominującym typem hybrydowym było stypendium naukowo-socjalne. Programy o takim charakterze stanowią około jednej czwartej wszystkich programów stypendialnych. Co ciekawe, pozostałe programy hybrydowe stanowią łącznie niewielki udział całego rynku stypendiów społecznych (11% całości). Tymczasem programy uwzględniające kryteria o charakterze naukowym lub jednocześnie o charakterze naukowym i socjalnym stanowią 65% całej omawianej oferty. Warto tu zwrócić uwagę na fakt, że również stypendia o charakterze czysto socjalną cieszą się niewielką popularnością. Może to oznaczać, że stypendia społeczne mają w rzeczywistości niewielką siłę przeciwdziałania nierównościami społecznymi: osoby, które nie mają szans na dobre wyniki w nauce z powodu trudnej sytuacji materialnej rodziny, mogą zostać wykluczone z rynku stypendialnego.

TABELA 6. TYPY STYPENDIÓW, Z UWZGLĘDNIENIEM KOMBINACJI KRYTERIÓW

	N	%	% skumulowany
Naukowe	142	40,0	40,0
Naukowo- socjalne	88	24,8	64,8
Sportowe	34	9,6	74,4
Artystyczne	26	7,3	81,7
Socjalne	16	4,5	86,2
Inne	10	2,8	89,0
Naukowo-artystyczno-sportowe	10	2,8	91,8
Naukowo-socjalno-artystyczno-sportowe	9	2,5	94,4
Naukowo-artystyczne	6	1,7	96,1
Naukowo-socjalno-artystyczne	4	1,1	97,2
Artystyczno-sportowe	3	0,8	98,0
Socjalno-artystyczne	3	0,8	98,9
Naukowo-socjalno-sportowe	2	0,6	99,4
Socjalno-artystyczno-sportowe	1	0,3	99,7
Naukowo-sportowe	1	0,3	100,0
SUMA	355	100	

Udział najpopularniejszych typów stypendiów w rynku stypendiów społecznych obrazuje poniższy wykres:

WYKRES 2. NAJPOPULARNIEJSZE TYPY STYPENDIÓW

W związku z tym, że niemal trzy czwarte programów stypendialnych ma charakter naukowy, jest to typ preferowany przez większość instytucji będących organizatorami programów stypendialnych. Wyjątek stanowią tu samorządy, które równie chętnie przyznają stypendia o charakterze naukowym, co sportowym (zdecydowanie preferują ten ostatni rodzaj, natomiast rządziej przyznają stypendia o charakterze socjalnym). Jak widać w poniższej tabeli, firmy i fundacje korporacyjne skupiają się przede wszystkim na stypendiach o charakterze naukowym, podczas gdy organizacje pozarządowe w połowie przypadków uwzględniają także kryteria materialne:

TABELA 7. TYPY STYPENDIÓW WG RODZAJÓW INSTYTUCJI

		Naukowe	Socjalne	Artystyczne	Sportowe	SUMA
NGO	N	162	102	38	21	197
	%	82,2	51,8	19,3	10,7	100
Firma	N	28	3	1	3	34
	%	82,4	8,8	2,9	8,8	100
Fundacja korporacyjna	N	13	1	1	1	13
	%	100	7,7	7,7	7,7	100
Szkola wyższa	N	20	2	1		22
	%	90,9	9,1	4,5		100
Samorząd	N	34	12	19	34	83
	%	41,0	14,5	22,9	41,0	100
Inny	N	5	3	2	1	6
	%	83,3	50	33,3	16,7	100

Powyższa tabela obrazuje częstotliwość występowania różnych typów stypendiów, nie biorąc pod uwagę, czy dany program stypendialny uwzględnia jeden typ kryterium, czy też kilka. Tabela nr 8 zawiera zestawienie uwzględniające najbardziej popularne typy stypendiów (wg tabeli nr 6), w tym najbardziej rozpowszechniony typ hybrydowy: stypendium naukowo-socjalne. Jak się okazuje, organizacje pozarządowe w równym stopniu realizują programy czysto naukowe, co naukowo-socjalne, podczas gdy firmy i szkoły wyższe preferują stypendia o charakterze wyłącznie naukowym. Samorządy natomiast najchętniej oferują stypendia naukowe lub sportowe.

TABELA 8. TYPY STYPENDIÓW WG RODZAJÓW INSTYTUCJI

		Naukowe	Naukowo-socjalne	Sportowe	Artystyczne
NGO	N	63	72	4	11
	%	32,31	36,92	2,05	5,64
Firma	N	25	3	3	1
	%	73,5	8,8	8,8	2,9
Fundacja korporacyjna	N	11	1		
	%	84,62	7,69		
Szkola wyższa	N	18	2		1
	%	81,82	9,09		4,55
Samorząd	N	22	7	27	12
	%	26,19	8,33	32,14	14,29
Inny	N	2	2		1
	%	40	40		20

KRYTERIA PRYZNAWANIA STYPENDIÓW

W ramach wymienionych wyżej pięciu typów stypendiów występuje dość szeroki wachlarz kryteriów, które należy spełnić, aby móc starać się o stypendia społeczne. Wśród nich udało się wyróżnić najczęściej występujące wymagania. Należą do nich:

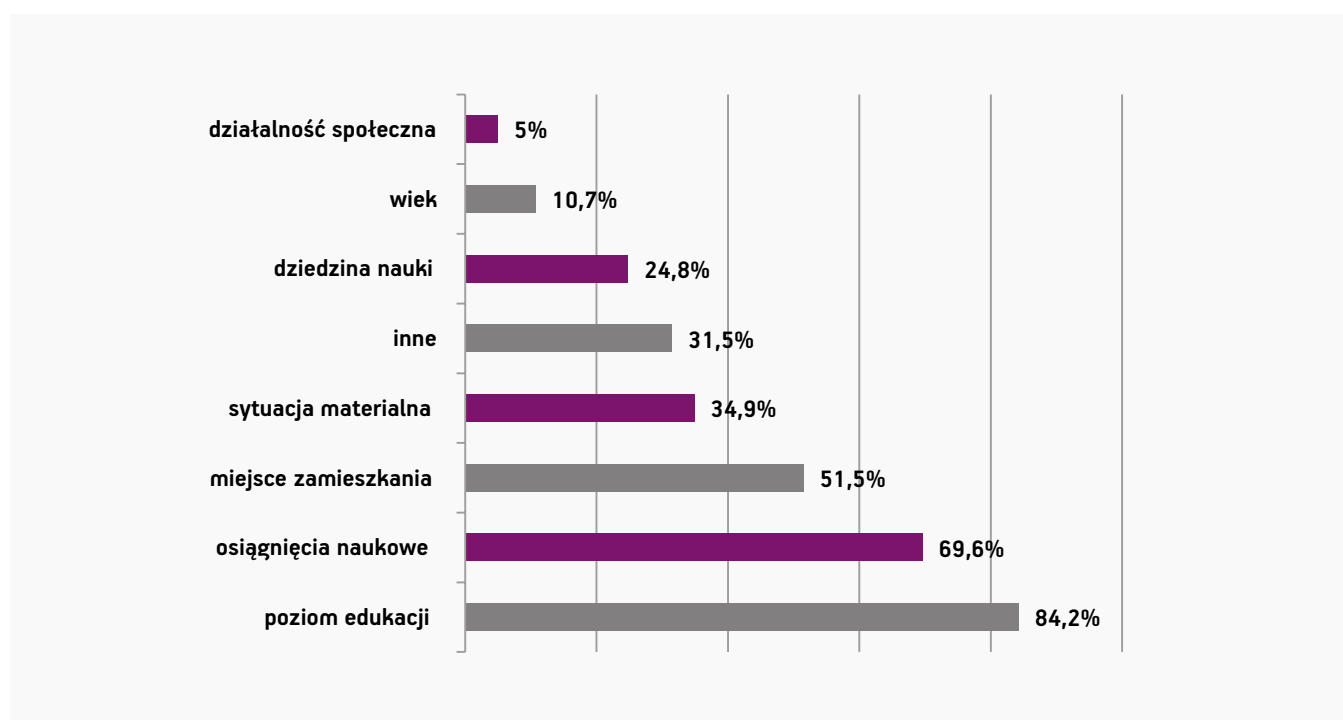
- ▶ poziom edukacji: zdecydowana większość stypendiów przeznaczona jest dla osób uczących się i będących na określonym etapie edukacji;
- ▶ osiągnięcia naukowe: w 70% przypadków należy wykazać się sukcesami na polu naukowym;
- ▶ miejsce zamieszkania: w połowie przypadków stypendia przeznaczone są dla osób mieszkających na konkretnym terenie;
- ▶ sytuacja materialna: zwykle określana za pomocą wyznaczania maksymalnego dochodu na osobę w rodzinie;
- ▶ dziedzina nauki: jedna czwarta stypendiów przyznawana jest osobom specjalizującym się w konkretnej dziedzinie nauki (np. nauki humanistyczne).

TABELA 9. KRYTERIA PRYZNAWANIA STYPENDIÓW

	N	%
poziom edukacji	299	84,2
osiągnięcia naukowe	247	69,6
miejsce zamieszkania	183	51,5
sytuacja materialna	124	34,9
inne	112	31,5
dziedzina nauki	88	24,8
wiek	38	10,7

Jak wskazuje powyższe zestawienie, niemal jedna trzecia kryteriów mieści się w kategorii „Inne”. Jest to grupa kryteriów, które pojawiają się zbyt rzadko, żeby stworzyć odrębną kategorię, choć jednocześnie jest ich bardzo dużo. Najczęściej pojawia się wśród nich działalność społeczna i wolontariat: to kryterium uwzględnia 5% wszystkich programów stypendialnych i 12,3% spośród kryteriów ujętych w kategorii „Inne”.

WYKRES 3. NAJWAŻNIEJSZE KRYTERIA PRYZNAWANIA STYPENDIÓW SPOŁECZNYCH.

Połowa kryteriów ujętych w kategorii „Inne” to występujące pojedynczo wymogi, wśród których znalazły się m.in. pochodzenie z rodziny górniczej, mieszkanie na terenie byłego PGR, posiadanie rodzica pracującego w firmie sponsorującej stypendium czy bycie chorym na cukrzycę. Taki dobór (najczęściej dodatkowych) kryteriów wynika zwykle z preferencji organizatora, jego profilu działalności czy też znajomości potrzeb konkretnej grupy społecznej, do której chce kierować swój program stypendialny.

TABELA 10. INNE KRYTERIA

	N	% innych kryteriów	% wszystkich programów
Inne	81	52,3	23
Działalność społeczna	19	12,3	5
Małe miejscowości, tereny wiejskie	15	9,7	4
Wychowankowie pieczy zastępczej, sieroty	12	7,7	3
Działalność na rzecz szkoły/uczelni	11	7,1	3
Rekomendacje	8	5,2	2
Znajomość języków obcych	5	3,2	1
Niepełnosprawność	4	2,6	1
SUMA	155	100,0	

Kryteria, według których stypendia są przyznawane, nie są rozłączne (podobnie jak w przypadku typów stypendiów). Poniższa tabela pokazuje, jakie zestawy kryteriów były najbardziej popularne w przypadku badanych programów stypendialnych. Jak widać, znaczna większość programów stypendialnych zawiera kombinacje trzech i więcej kryteriów.

TABELA 11. ZESTAWIENIE PROGRAMÓW STYPENDIALNYCH WG KRYTERIÓW

	N	%	% skumulowany
Sytuacja materialna Poziom edukacji Osiągnięcia naukowe Miejsce zamieszkania	71	20,1	20,1
Poziom edukacji Dziedzina nauki Osiągnięcia naukowe	54	15,3	35,3
Poziom edukacji Osiągnięcia naukowe Miejsce zamieszkania	36	10,2	45,5
Miejsce zamieszkania	35	9,9	55,4
Poziom edukacji Osiągnięcia naukowe	33	9,3	64,7
Sytuacja materialna Poziom edukacji Osiągnięcia naukowe	21	5,9	70,6
Inne kombinacje kryteriów	104	29,4	100
SUMA	354	100	

Kryterium: sytuacja materialna

Zaledwie w przypadku 10% programów stypendialnych udało się ustalić, jaka jest maksymalna wysokość dochodu na osobę w rodzinie stypendysty, która pozwala ubiegać się o stypendium (jest to 29% wszystkich stypendiów socjalnych). Ta maksymalna wysokość była niezwykle zróżnicowana, co zdaje się wskazywać, że organizatorzy ustalają ją raczej arbitralnie. Najwyższa suma dochodu na osobę w rodzinie, która pozwalała ubiegać się o stypendium, wynosiła poniżej 2000 zł, najniższa – 351 zł. Średnia dla tych wartości wyniosła 1237,39 zł, natomiast najczęściej występujący limit wynosił 1000 zł. Niestety nie można traktować tych danych jako reprezentatywnych, gdyż dotyczą zaledwie niewielkiego ułamka wszystkich analizowanych programów stypendialnych. Pozwalają natomiast wskazać niektóre tendencje w ustalaniu kryteriów.

Poza dochodem na osobę w rodzinie, organizatorzy stypendiów o charakterze socjalnym brali pod uwagę także inne kryteria, jednak zdarzało się to niezwykle rzadko. W sumie takie kryteria pojawiły się w 15 przypadkach, co stanowi 4% wszystkich programów:

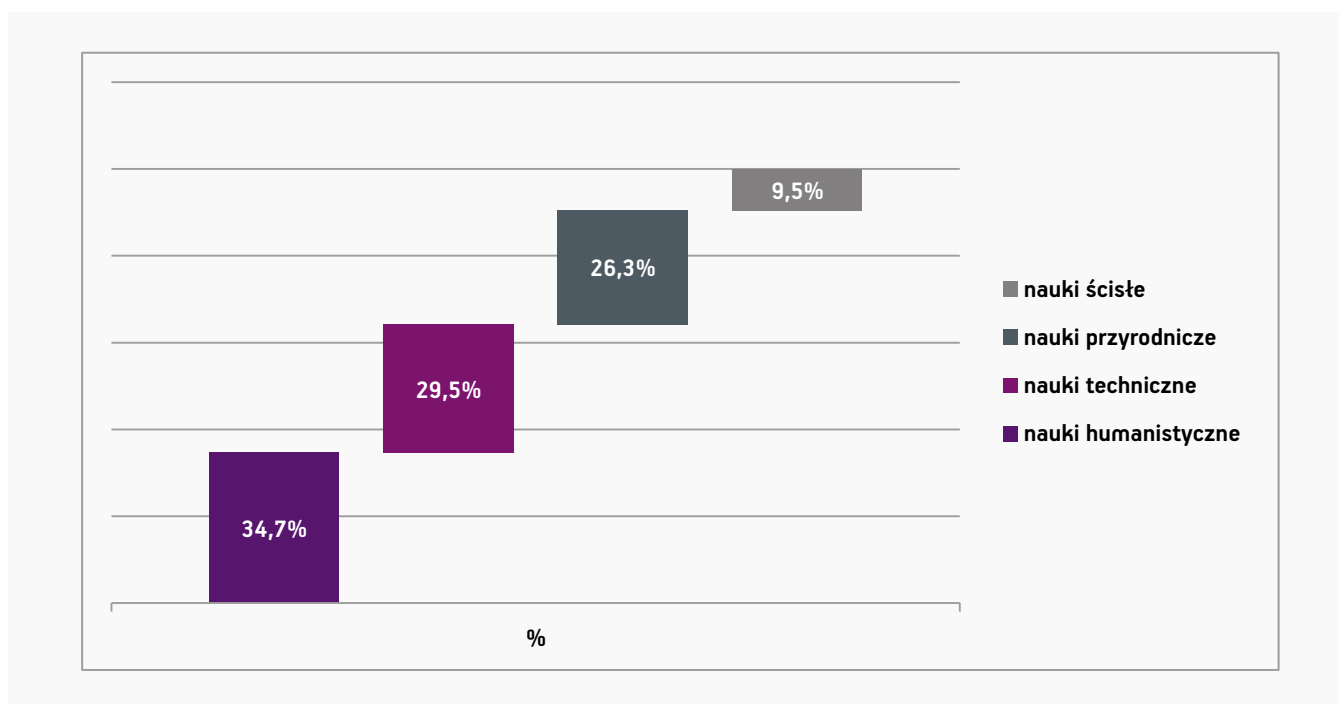
TABELA 12. KRYTERIUM: SYTUACJA MATERIALNA

	N	%
Choroba lub niepełnosprawność w rodzinie	5	1,4
Rodzina wielodzietna	5	1,4
Rodzina niepełna	2	0,6
Trudna sytuacja rodziny	1	0,3
Bezrobocie	1	0,3

Kryterium: dziedzina nauki

Niektóre stypendia naukowe brały pod uwagę **dziedzinę nauki**, w której specjalizuje się kandydat. Zdarzało się to **w przypadku niecałej jednej czwartej programów stypendialnych**. Najbardziej popularną dziedziną nauki okazały się nauki humanistyczne a najmniej – nauki ścisłe (łącznie zidentyfikowano 95 programów stypendialnych, które uwzględniały to kryterium).

WYKRES 4. DZIEDZINY NAUKI

Najczęściej na dziedzinę nauki jako dodatkowe kryterium naboru stypendystów, wskazywały firmy (oraz fundacje korporacyjne) i, co naturalne, szkoły wyższe. Najrzadziej wskazywały na nią samorządy, co wiąże się z faktem, że te instytucje stosunkowo rzadko udzielały stypendiów naukowych (na tle innych organizatorów).

TABELA 13. DZIEDZINY NAUKI WG TYPÓW ORGANIZATORÓW PROGRAMÓW STYPENDIALNYCH

		%	N	Suma w kategoriach
	ŁĄCZNIE	24,8	88	355
typ organizatora	NGO	21,3	42	197
	Firma	61,8	21	34
	Fundacja korporacyjna	53,8	7	13
	Szkoła wyższa	59,1	13	22
	Samorząd	4,8	4	83
	Inny	16,7	1	6

Kryterium: etap edukacji i wiek

Znaczna liczba programów stypendialnych jest adresowana do osób będących na różnych etapach edukacji, np. jeden program stypendialny może być skierowany zarówno do uczniów szkół podstawowych, jak i uczniów gimnazjum. Najczęściej stypendia oferuje się licealistom, a najmniej programów kierowanych jest dla doktorantów, naukowców i uczniów szkół podstawowych. Studentów studiów licencjackich i magisterskich należałoby raczej brać pod uwagę razem z grupą „studentów”: najczęściej organizatorzy programów stypendialnych traktowali tę grupę jako całość.

TABELA 14. ETAP EDUKACJI

	N	%
Liceum ogólnokształcące	143	20,9
Technikum	123	18,0
Studenci	120	17,5
Gimnazjum	113	16,5
Szkoła podstawowa	69	10,1
Studia doktoranckie	38	5,5
Studia magisterskie	35	5,1
Naukowiec	29	4,2
Studia licencjackie	15	2,2
SUMA	685	100

Jak wskazuje poniższa tabela, większość organizatorów programów stypendialnych oraz większość typów stypendiów definiuje odbiorców swoich stypendiów właśnie poprzez etap edukacji, na którym się aktualnie znajdują. Tylko w przypadku samorządów kryterium to pojawia się w 50% programów stypendialnych: pozostali organizatorzy uwzględniają je zawsze lub prawie zawsze. Etap edukacji jest zatem podstawowym wyznacznikiem kandydatów do stypendium, a więc zdecydowana większość programów stypendialnych jest skierowana do osób uczących się.

TABELA 15. ETAP EDUKACJI A TYPY ORGANIZATORÓW I TYPY STYPENDIÓW

		%	N	Suma
	ŁĄCZNIE	84,2	298	354
typ stypendium	naukowo-socjalne	98,9	87	88
	naukowe	98,6	139	141
	socjalne	93,8	15	16
	różne kombinacje	89,7	35	39
	inne	50	5	10
	artystyczne	46,2	12	26
	sportowe	14,7	5	34
typ organizatora	Fundacja korporacyjna	100	13	13
	Inny	100	6	6
	Szkoła wyższa	95,5	21	22
	Firma	94,1	32	34
	NGO	93,9	184	196
	Samorząd	50,6	42	83

Kryterium wieku pojawiło się zaledwie w 10% przypadków. Wiąże się to z faktem, że stypendia kierowane do osób będących na konkretnym etapie edukacji zawierają w sobie ukryte kryterium wieku: wiadomo, że uczeń gimnazjum ma poniżej 20 lat, a student z pewnością nie ma lat 15. Jeśli kryterium wieku się pojawiało, dotyczyło przede wszystkim górnej granicy wieku i osób studiujących na studiach I lub II stopnia. Najczęściej granicę tę ustalano na poziomie 25–30 lat.

Kryterium: osiągnięcia naukowe

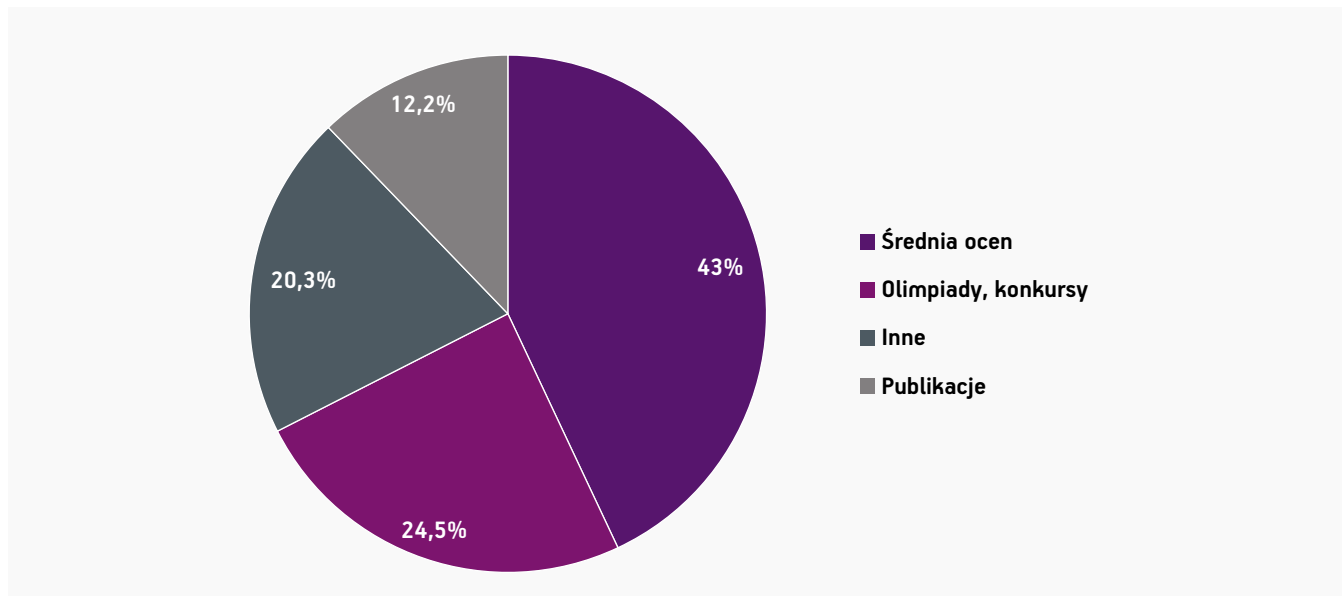
Większość programów stypendialnych podaje jako kryterium osiągnięcia naukowe kandydata (dzieje się tak w ponad 60% przypadków). Najczęściej wymagana jest odpowiednia średnia ocen, najrzadziej – publikacje. Te proporcje nie dziwią: studenci studiów II stopnia, dla których publikacje są istotnym wyznacznikiem osiągnięć naukowych, mogą starać się o zaledwie 5% wszystkich badanych programów stypendialnych.

TABELA 16. OSIĄGNIĘCIA NAUKOWE

	N	%
Średnia ocen	202	43,1
Olimpiady, konkursy	115	24,5
Inne	95	20,3
Publikacje	57	12,2
SUMA	469	100

Procentowy rozkład udziału poszczególnych kryteriów naukowych obrazuje poniższy wykres:

WYKRES 5. OSIĄGNIĘCIA NAUKOWE

Ten rodzaj kryterium jest najczęściej stosowany przez fundacje korporacyjne i szkoły wyższe, dość często (w około trzech czwartych przypadków) przez firmy i organizacje pozarządowe. Najmniej chętnie sięgają po nie samorządy. Tendencja ta wynika z preferowanych przez te instytucje typów programów stypendialnych.

TABELA 17. OSIĄGNIĘCIA NAUKOWE VS. TYP STYPENDIUM I RODZAJ ORGANIZATORA

		%	N	Suma
ŁĄCZNIE		69,5	246	354
typy stypendium	naukowo-socjalne	93,2	82	88
	naukowe	92,2	130	141
	różne kombinacje	74,4	29	39
	socjalne	25	4	16
	sportowe	2,9	1	34
	artystyczne	0	0	26
	inne	0	0	10
typ organizatora	Fundacja korporacyjna	92,3	12	13
	Szkoła wyższa	86,4	19	22
	Inny	83,3	5	6
	Firma	76,5	26	34
	NGO	74,5	146	196
	Samorząd	45,8	38	83

INNE INFORMACJE O PROGRAMACH STYPENDIALNYCH

W trakcie badania stypendiów społecznych starano się znaleźć szereg innych informacji na temat programów stypendialnych przyznawanych ze środków innych, niż te dystrybuowane przez administrację rządową. W trakcie analizy dostępnych materiałów szukano danych dotyczących:

- ▶ czasu trwania stypendiów,
- ▶ wysokości stypendium,
- ▶ pozafinansowych form stypendiów,
- ▶ dodatkowych korzyści płynących z przyjęcia do programu stypendialnego,
- ▶ liczby edycji programów stypendialnych,
- ▶ liczby stypendystów programów stypendialnych.

Niestety organizatorzy programów stypendialnych niezwykle rzadko publikują takie informacje. Czasami można było je znaleźć w opisach programów na stronach internetowych, regulaminach programów stypendialnych czy sprawozdaniach lub raportach rocznych. W większości przypadków jednak nie udało się ustalić wyżej wymienionych informacji. Z tego powodu poniższe dane należy traktować ostrożnie, jako informacje poglądowe, które pozwalają lepiej wyobrazić sobie sposób funkcjonowania rynku stypendiów społecznych.

Czas trwania stypendium

Określenie, jak długo trwa dane stypendium (czyli jak długo stypendysta jest podopiecznym programu, korzysta z jego wsparcia i otrzymuje finansowanie) wiązało się z dwiema trudnościami: pierwsza polegała na braku informacji odnośnie czasu trwania stypendium, druga – na braku precyzji w informowaniu na ten temat. Ten drugi problem wynikał z faktu, że wiele stypendiów o charakterze naukowym przyznawano na rok, nie precyzując jednocześnie, czy chodzi o rok kalendarzowy, czy akademicki. W rezultacie czas trwania stypendium udało się ustalić zaledwie w przypadku 48% wszystkich programów stypendialnych. Jak wynika z zebranych danych, średnio stypendia społeczne przyznawane są na 10 miesięcy (czyli tyle, ile trwa rok szkolny). Spośród tych programów, których czas trwania udało się ustalić, niecałe 19% przyznaje się na 12 miesięcy, a około 15% – na 9 miesięcy (czyli rok akademicki).

Poniższa tabela pozwala przeanalizować długość trwania stypendium w zależności od jego typu i rodzaju instytucji będącej organizatorem programu stypendialnego. Jak widać, stypendia socjalne są nieco krótsze niż stypendia innego typu, ale różnica ta jest niewielka. Można powiedzieć, że dziesięciomiesięczny czas trwania stypendium dominuje wśród wszystkich typów stypendiów i wśród wszystkich instytucji przyznających stypendia. Co ciekawe, zdarzają się także stypendia przyznawane zaledwie na jeden miesiąc. Dzieje się tak w wypadku wsparcia o charakterze naukowym bądź socjalnym (albo hybrydzie tych dwóch typów), a także w przypadku stypendiów przyznawanych przez organizacje pozarządowe i szkoły wyższe. Najdłużej można cieszyć się stypendiami socjalnymi i tymi przyznawanymi przez organizacje pozarządowe.

TABELA 18. CZAS TRWANIA STYPENDIUM W MIESIĄCACH^W

	Średnia	Mediana ¹	Minimum	Maksimum
naukowe	9,5	10	1	24
naukowo-socjalne	9,7	10	1	48
sportowe	9,7	10	3	12
artystyczne	11,3	10	6	24
socjalne	8,2	9,5	5	10
różne kombinacje	10,3	10	1	19
NGO	9,3	10	1	24
Firma	10,9	10	4	30
Fundacja korporacyjna	13,9	10	6	48
Szkoła wyższa	9,3	10	1	24
Samorząd	9,8	10	3	12
Inny	8,25	8,5	6	10

¹ Mediana to typ średniej, która pozwala wyeliminować skrajne wartości. Dzięki temu podaje bardziej realistyczny wynik, niż średnia arytmetyczna, podatna na bardzo duże lub bardzo niskie wartości skrajne.

Wysokość stypendium

Sumę, na jaką miesięcznie mogą liczyć stypendyści, udało się ustalić zaledwie w przypadku 26,8% programów stypendialnych. Średnio stypendium wyniosło 533 zł miesięcznie, przy czym najmniejsza suma wynosiła zaledwie 97 złotych miesięcznie, a najwyższa – 3000 zł miesięcznie. Warto zwrócić uwagę na medianę, która liczy średnią korygując jednocześnie wartości skrajne, co daje bardziej realne wartości. Mediana w tym wypadku wynosi jeszcze mniej niż średnia, czyli niewiele ponad 300 zł miesięcznie.

W podziale na typy stypendiów największe wsparcie finansowe oferują stypendia naukowe (mediana wynosi tu 500 zł, a maksymalna wartość – 3000 zł). Wśród organizatorów stypendialnych najbardziej wyrównane pod względem wysokości stypendia przyznają firmy (średnia nie odbiega tu znacząco od mediany i wynosi ok. 500 zł, podczas gdy maksymalne stypendium ma wysokość 1100 zł). Dość wysoka jest średnia stypendiów przyznawanych przez szkoły wyższe (760 zł miesięcznie) oraz przez samorządy (niecałe 710 zł miesięcznie), jednak wynik ten jest zawyżony przez dość wysokie stypendia maksymalne. W porównaniu ze średnią, mediana daje wyniki niemal dwukrotnie niższe (odpowiednio 416 zł i 380 zł miesięcznie).

TABELA 19. WYSOKOŚĆ STYPENDIUM MIESIĘCZNIE

		Średnia	Mediana	Minimum	Maximum
WSZYSTKIE		532,9	317,5	97	3000
typy	naukowe	831,8	500	150	3000
	naukowo-socjalne	349,2	200	97	1100
	sportowe	255	225	150	400
	artystyczne	540	300	200	1000
	inne	548,7	380	166	1100
	socjalne	212,5	212,5	175	250
	różne kombinacje	398,2	300	150	1000
typ organizatora	NGO	472,5	300	97	3000
	Firma	553,2	500	150	1100
	Fundacja korporacyjna	258	258	166	350
	Szkoła wyższa	763,7	416	375	1500
	Samorząd	707,3	380	150	3000
	Inny	200	200	200	200

Pozafinansowe formy stypendium i dodatkowe wsparcie stypendystów

Poza najczęstszym i najbardziej oczywistym sposobem wsparcia stypendystów, którym jest przekazanie im pieniędzy, niektóre programy uwzględniają pozafinansowe formy wsparcia. Zostały one podzielone na siedem typów:

- ▶ przekazanie stypendystom sprzętu, instrumentów muzycznych, oprogramowania komputerowego itd.,
- ▶ zakup podręczników i innych pomocy dydaktycznych,
- ▶ opłacenie kosztów dojazdu do szkoły lub na studia,
- ▶ pokrycie kosztów kursów przygotowawczych i doszkalających,
- ▶ opłacenie kursów językowych.

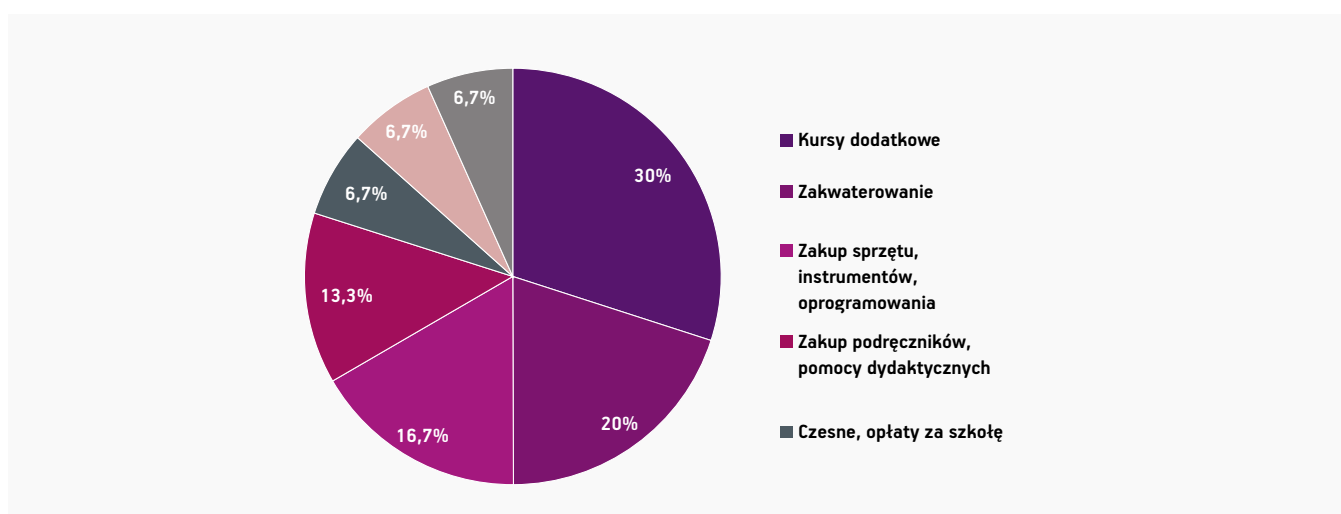
Zaledwie 8% programów stypendialnych uwzględnia inne niż finansowe formy wspierania stypendystów. Wśród tych, które to robią, najpopularniejsze jest opłacenie kursów przygotowawczych, zapewnienie zakwaterowania, zakup sprzętu oraz zakup pomocy dydaktycznych.

TABELA 20. POZAFINANSOWE FORMY STYPENDIÓW

	N
Kursy przygotowawcze, dodatkowe	9
zakwaterowanie	6
Zakup sprzętu, instrumentów, oprogramowania	5
Zakup podręczników, pomocy dydaktycznych	4
Czesne, opłaty za szkołę	2
Koszty dojazdu	2
Kursy językowe	2
SUMA	30

Procentowy rozkład udziału poszczególnych form pozafinansowego wsparcia obrazuje poniższy wykres:

WYKRES 6. POZAFINANSOWE FORMY STYPENDIÓW

Jak wynika z zestawienia prezentowanego w tabeli nr 21, najczęściej programów stypendialnych uwzględniających pozafinansowe formy wsparcia występuje wśród stypendiów naukowych (12 programów) oraz naukowo-socjalnych (8 programów). Procentowy udział tych form wsparcia jest największy wśród stypendiów socjalnych (12,5%), ale ich liczba bezwzględna jest bardzo niska (zaledwie dwa programy stypendialne).

TABELA 21. POZAFINANSOWE FORMY STYPENDIUM POD WZGLĘDEM TYPU STYPENDIUM I RODZAJU ORGANIZATORA

		%	N	Wszystkie programy
SUMA		8,2	29	353
typy	naukowe	8,5	12	141
	naukowo-socjalne	9,2	8	87
	sportowe	8,8	3	34
	artystyczne	7,7	2	26
	inne	10	1	10
	socjalne	12,5	2	16
	różne kombinacje	2,6	1	39
typ organizatora	NGO	9,2	18	195
	Firma	20,6	7	34
	Fundacja korporacyjna	0	0	13
	Szkoła	0	0	0
	Szkoła wyższa	9,1	2	22
	Samorząd	1,2	1	83
	Inny	16,7	1	6

Niektóre programy stypendialne, poza innymi niż finansowe formami wsparcia, oferują stypendystom dodatkowe korzyści, które uzupełniają ofertę stypendialną. Udało się zidentyfikować 12,7% takich programów stypendialnych, które dodatkowo oferowały stypendystom między innymi:

- ▶ opiekę mentora lub opiekuna naukowego,
- ▶ staż (jako uzupełnienie stypendium),
- ▶ wyjazdy i spotkania integracyjne dla stypendystów,
- ▶ udział w programie wolontariatu,
- ▶ pomoc w znalezieniu zatrudnienia,
- ▶ możliwość o aplikowanie o inne stypendia lub nagrody.

Wśród oferty uzupełniającej programy stypendialne znalazło się również wiele dodatkowych korzyści, wśród których występują np. przynależność do klubu stypendysty, możliwość aplikowania o inne stypendia itd.

TABELA 22. DODATKOWE KORZYŚCI PŁYNĄCE Z UDZIAŁU W PROGRAMACH STYPENDIALNYCH

	N	%
inne	11	26,2
mentor, opiekun naukowy	10	21,7
staż	7	15,2
wyjazdy, spotkania integracyjne	7	15,2
wolontariat	6	13,0
zatrudnienie	4	8,7
SUMA	45	100

W kategoriach liczb bezwzględnych, najwięcej programów stypendialnych oferujących stypendystom dodatkowe korzyści można znaleźć wśród stypendiów naukowych (19 programów) oraz stypendiów naukowo-socjalnych (13 programów). Z kolei wśród instytucji przyznających stypendia, to przede wszystkim organizacje pozarządowe oferują swoim beneficjentom dodatkowe korzyści (jest tak w przypadku 28 programów).

TABELA 23. DODATKOWE WSPARCIE WG TYPÓW STYPENDIÓW I RODZAJU INSTYTUCJI ORGANIZATORA

		%	N	Wszystkie
ŁĄCZNIE		13,0	46	353
typy	naukowe	13,5	19	141
	naukowo-socjalne	14,9	13	87
	sportowe	5,9	2	34
	artystyczne	3,8	1	26
	inne	20	2	10
	socjalne	12,5	2	16
	różne kombinacje	17,9	7	39
typ organizatora	NGO	14,4	28	195
	Firma	29,4	10	34
	Fundacja korporacyjna	30,8	4	13
	Szkoła	0	0	0
	Szkoła wyższa	9,1	2	22
	Samorząd	0	0	83
	Inny	33,3	2	6

Niewielka część programów stypendialnych oferuje jednocześnie pozafinansowe formy stypendium i dodatkowe korzyści z udziału w programie: w badanej grupie znalazło się ich dziewięć, co stanowi 2,5% wszystkich programów stypendialnych.

Liczba edycji programów stypendialnych i liczba stypendystów

Informacje na temat liczby zorganizowanych do tej pory edycji programów stypendialnych udało się uzyskać zaledwie w 36% przypadków. Jak wynika ze zdobytych informacji, programy stypendialne są na ogół realizowane długofalowo: średnio programy mogły pochwalić się zorganizowaniem 6–7 edycji. 44,5% z nich zorganizowało od 1 do 5 edycji, a niemal 30% – od 6 do 10 edycji.

TABELA 24. LICZBA ZREALIZOWANYCH EDYCJI PROGRAMÓW STYPENDIALNYCH

Najmniej	1
Najwięcej	30
Mediana	6
Średnia	7,71
	44,5 % do 5 edycji
	71,1 % do 10 edycji
	92,2 % do 15 edycji

Podobnie jak w przypadku liczby edycji programów stypendialnych, nie zawsze udało się ustalić, ile osób uzyskało wsparcie w ramach badanych programów. Dane takie udało się uzyskać w 40% przypadków. Rozpiętość była bardzo duża: od 1 osoby do 790. Jeden program stypendialny wspierał średnio około 33 osób, a około dwóch trzecich wszystkich programów wsparło do tej pory poniżej 20 osób każdy.

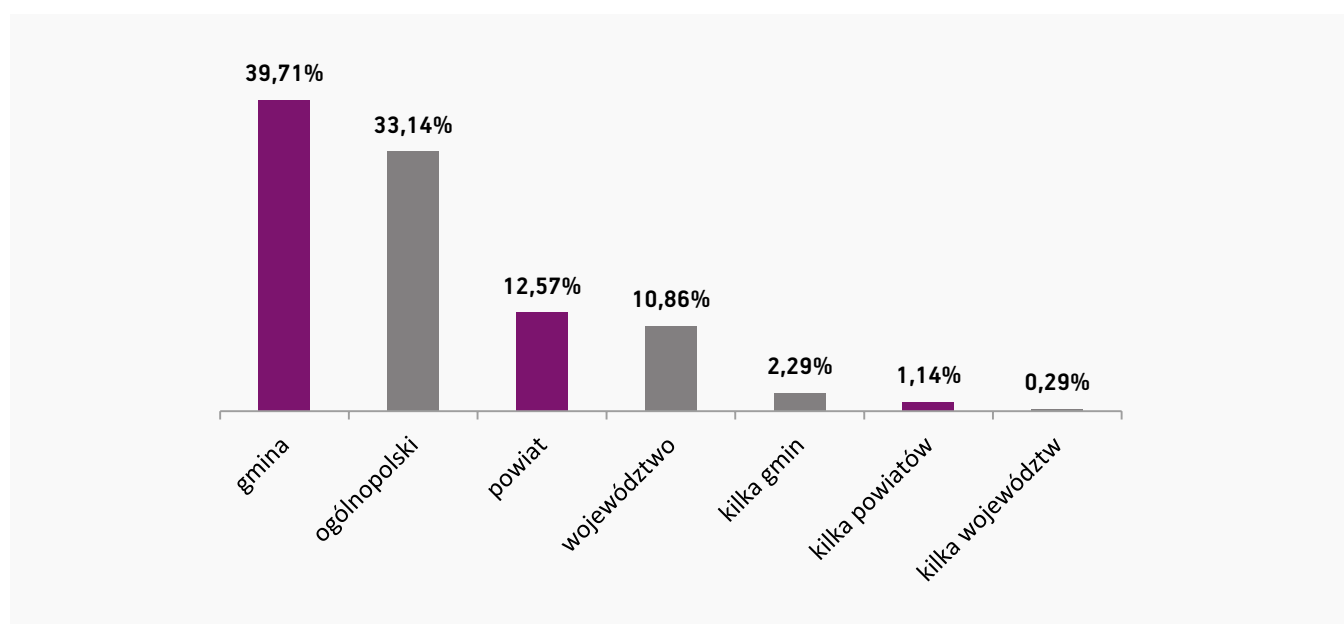
TABELA 25. LICZBA STYPENDYSTÓW

Najmniej	1
Najwięcej	790
Mediana	32,8
Średnia	33,11
	43,4 % poniżej 10
	65,5 % poniżej 20
	79,3 % poniżej 30
	86,9 % poniżej 50
	93,8 % poniżej 100

ZASIĘG TERYTORIALNY

Ze względu na skalę zasięgu wśród społecznych programów stypendialnych wyróżniają się dwa typy. **Najwięcej, niemal 40% z nich, skierowanych było do konkretnej gminy** (139 stypendiów), przy czym 40% tych stypendiów (56 programów) przeznaczone było dla uczniów i studentów konkretnych szkół (połowa takich programów była przyznawana na terenie województwa małopolskiego i mazowieckiego). **Drugim najczęściej występującym typem programów stypendialnych jest ten o zasięgu ogólnopolskim:** w 33% przypadków potencjalnie każdy może się starać o stypendium, bez względu na miejsce zamieszkania. Stosunkowo najmniej stypendiów przyznaje się na poziomie województwa (niecałe 11%) bądź powiatu (12,6%). Bardzo rzadko zdarza się również, aby program kierowany był do kilku jednostek samorządu terytorialnego (np. kilku gmin lub kilku powiatów) – w sumie stanowią one około 4% wszystkich przypadków.

WYKRES 7. ZASIĘG PROGRAMÓW STYPENDIALNYCH

Jeśli przyjrzymy się programom stypendialnym w podziale na województwa, zobaczymy, że zdecydowanie najwięcej stypendiów o zasięgu wojewódzkim przyznaje się w województwie mazowieckim. Stypendia obejmujące zasięgiem cały powiat zdarzają się najczęściej w Wielkopolsce, natomiast stypendia skierowane do konkretnych gmin występują najczęściej w województwach mazowieckim, małopolskim i śląskim. **Potencjalnie największe szanse na otrzymanie stypendium mają mieszkańcy gmin należących do województwa mazowieckiego** (46 programów stypendialnych jest kierowanych do mieszkańców tego województwa, co stanowi 16% wszystkich programów o zasięgu mniejszym niż ogólnopolski) **oraz województw wielkopolskiego i małopolskiego** (po ok. 12% całości).

Najmniej programów stypendialnych kierowanych jest do mieszkańców gmin i powiatów z województwa łódzkiego, opolskiego i lubuskiego (poniżej 5% każde). Dane z tabeli 28 sumują się do 281, gdyż nie uwzględniają 116 programów stypendialnych o zasięgu ogólnopolskim (co zaniża liczbę prezentowanych w tabeli programów) oraz uwzględniają także te programy, które kierowane są do więcej niż jednego województwa, powiatu lub gminy (co zawyża sumę).

TABELA 26. LICZBA PROGRAMÓW STYPENDIALNYCH W PODZIALE NA SKALĘ ICH ZASIĘGU, WG WOJEWÓDZTW

zasięg	województwo	powiat	gmina	ŁĄCZNIE
dolnośląskie	0	2	13	15
kujawsko-pomorskie	0	5	9	14
lubelskie	3	0	3	6
lubuskie	3	1	7	11
łódzkie	1	1	6	8
małopolskie	4	3	26	33
mazowieckie	14	6	26	46
opolskie	0	2	3	5
podkarpackie	2	10	4	16
podlaskie	0	0	7	7
pomorskie	5	0	8	13
śląskie	2	5	22	29
świętokrzyskie	2	3	3	8
warmińsko-mazurskie	0	4	17	21
wielkopolskie	0	18	17	35
zachodniopomorskie	1	0	13	14
SUMA	37	60	184	281

Niektóre programy stypendialne kierowane były tylko do pewnego wycinka danego terytorium. Dotyczyło to stypendiów przeznaczonych dla uczniów konkretnych szkół (zarówno na poziomie nauczania ogólnego jak i szkół wyższych) oraz stypendiów kierowanych do osób mieszkających na danym obszarze, ale tylko w małych miejscowościach (do 20–30 000 mieszkańców) bądź na terenach wiejskich. Łącznie takie stypendia stanowiły niecałe 23% wszystkich programów stypendialnych, przy czym zdecydowana większość z nich dotyczyła konkretnych szkół. Zaledwie 4,6% programów stypendialnych kierowanych było do osób z terenów wiejskich bądź małych miejscowości.

TABELA 27. OGRANICZENIE ZASIĘGU TERYTORIALNEGO: STYPENDIA DLA SZKÓŁ LUB OSÓB Z MAŁYCH MIEJSCOWOŚCI

Zasięg programu	tereny wiejskie/ małe miejscowości		szkoła	
	N	%	N	%
ogólnopolski	11	3	7	2
wojewódzki	4	1	1	0,3
powiatowy	1	0,3	0	0
gminny	0	0	56	16
SUMA	16	4,6	64	18,3

ANKIETA DLA ORGANIZATORÓW PROGRAMÓW STYPENDIALNYCH

Ankieta wysłana organizatorom programów stypendialnych została wypełniona w całości przez 76 osób, a częściowo przez 66, co w sumie stanowi 46% wszystkich organizatorów społecznych programów stypendialnych zidentyfikowanych na podstawie bazy portalu mojestypendium.pl. Najlepiej na prośbę o wypełnienie ankiety odpowiedziały organizacje pozarządowe, których przedstawiciele wypełnili dwie trzecie ankiet. Jedną dziesiątą wypełnili przedstawiciele szkół wyższych, a 9% – przedstawiciele firm i fundacji korporacyjnych. Kwestionariusz został podzielony na dwie części. W części pierwszej respondenci byli pytani o to, ile programów stypendialnych realizują, a następnie byli proszeni o udzielenie informacji na temat każdego z programów. Część druga dotyczyła bardziej ogólnych spraw, związanych z ewaluacją, kontaktami ze stypendystami i absolwentami oraz wykorzystaniem nowych technologii przez organizatorów programów stypendialnych.

Programy stypendialne: finanse, partnerzy, kryteria

Instytucje, których przedstawiciele wypełnili ankietę, **najczęściej prowadzą jeden program stypendialny** (jest ich 64,5%). Stosunkowo często zdarzały się instytucje oferujące dwa programy stypendialne (18,4%). Organizatorów realizujących od trzech do pięciu programów stypendialnych było w sumie dziesięć (czyli 13,2% wszystkich odpowiedzi), natomiast w pojedynczych przypadkach instytucje realizowały sześć, siedem lub osiem programów.

Realizatorzy programów stypendialnych zostali poproszeni o określenie, **z jakich źródeł finansują stypendia** i jaki jest udział różnych rodzajów środków w budżetach stypendialnych. Udało się uzyskać informacje na temat źródeł finansowania 83 programów stypendialnych. Jak wynika z udzielonych odpowiedzi, **niemal połowa programów stypendialnych jest finansowana ze środków własnych organizatorów**, przy czym aż 40% z nich finansowana jest wyłącznie ze środków własnych, a w przypadku 21,5% programów środki własne stanowią do jednej czwartej budżetu. Kolejnym ważnym źródłem finansowania programów stypendialnych są środki pochodzące od osób prywatnych. Z takiego wsparcia korzysta 42% programów stypendialnych, przy czym najczęściej środki te stanowią do jednej czwartej budżetu programu. **Około 35% programów stypendialnych korzysta z dotacji od organizacji pozarządowych i firm oraz ze środków pochodzących z odpisów od podatku** (tzw. jeden procent). Środki uzyskane od organizacji pozarządowych stanowią najczęściej od jednej czwartej do połowy budżetu programów (dzieje się tak w 41,9% przypadków). Dotacje pochodzące od firm stanowią najczęściej do 10% takiego budżetu (w 46,7% przypadków), podobnie jak środki z 1% podatku (51,7% przypadków). Niemal jedna piąta programów stypendialnych finansowana jest przez jednostki samorządu terytorialnego (JST), przy czym w 33% przypadków udział tych środków w całym budżecie nie przekracza jednej czwartej całości.

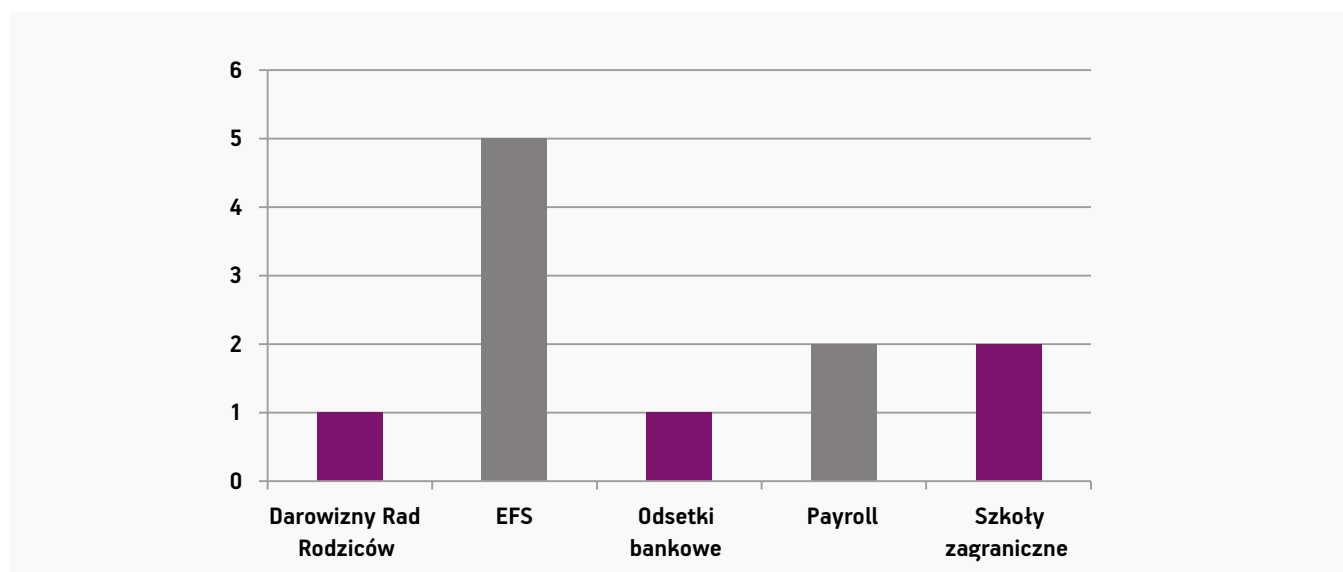
W przypadku **zbiórek publicznych**, ich udział w budżecie programów stypendialnych nie przekracza nigdy 25% wszystkich wykorzystywanych środków. Administrację publiczną wymieniano najrzadziej jako sponsora programów stypendialnych, choć udział pochodzących od niej środków bywał duży (w przypadku 20% programów udział środków państwowych wynosił ponad 75%).

TABELA 28. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMÓW STYPENDIALNYCH

	N	%
Środki własne	40	48,2
Osoby prywatne	35	42,2
Dotacje od NGO	31	37,3
Dotacje od firm	30	36,1
Środki 1%	29	34,9
Środki od JST	15	18,1
Zbiórka publiczna	7	8,4
Administracja publiczna	5	6
Inne źródła	11	13,3

W kwestionariuszu można było także wymienić inne niż powyższe źródła finansowania. Znalazły się wśród nich Europejski Fundusz Społeczny, odsetki bankowe, payroll oraz darowizny od Rad Rodziców i finansowanie przez szkoły zagraniczne. W sumie na inne źródła finansowania wskazano w 11 przypadkach.

WYKRES 8. INNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMÓW STYPENDIALNYCH

Większość programów stypendialnych opisywanych w ankiecie mogła liczyć na wsparcie partnerów (było ich w sumie 70%). Były to zarówno instytucje prywatne, jak i publiczne, a także pojedyncze osoby. Niektóre instytucje tworzyły wokół swoich programów stypendialnych szersze koalicje, inne współpracowały tylko z jednym partnerem.

Programy stypendialne najczęściej mogły liczyć na wsparcie organizacji pozarządowych lub firm. Najrzadziej ich partnerami były szkoły.

TABELA 29. PARTNERZY PROGRAMÓW STYPENDIALNYCH

	N	%
Organizacja pozarządowa	30	45,5
Firma	19	28,8
Osoby prywatne	7	10,6
Samorząd	5	7,6
Szkoła wyższa	4	6,1
Szkoła	1	1,5
SUMA	66	100

Spośród opisanych w ankiecie programów stypendialnych niemal wszystkie (97%) posiadają spisany regulamin, który reguluje kwestie oceny formalnej wniosków oraz zawiera opis kryteriów i procedur wyłaniania kandydatów. Dość duży odsetek opisuje w regulaminie także kwestię konfliktu interesów (74%). Wśród kryteriów, na podstawie których przyznawane są stypendia, najbardziej rozpowszechnionym okazało się kryterium naukowe (co zgadza się z wynikami badania bazy programów stypendialnych). Na drugim miejscu uplasowały się ex aequo działalność społeczna oraz dochód na osobę w rodzinie. W porównaniu z wynikami badania bazy, dość duży odsetek programów stypendialnych opisanych przez respondentów uwzględnił kryterium pochodzenia z małych miejscowości.

TABELA 30. KRYTERIA PRZYZNAWANIA STYPENDIÓW

	N	%
Osiągnięcia naukowe	70	84,3
Działalność społ. i wolontariat	37	44,6
Dochód na os. w rodzinie	36	43,4
Pochodzenie z małych miejscowości	19	22,9
Niepełnosprawność	6	7,2

Kwestionariusz uwzględnił także pytanie o **wymaganą maksymalną wysokość dochodu na osobę w rodzinie, która kwalifikowała do starania się o stypendium**. Udało się uzyskać tę informację w przypadku 30 programów stypendialnych (36% wszystkich programów). Podobnie jak w przypadku analizy bazy portalu mojestypendium.pl, wysokość ta była bardzo zróżnicowana, wahając się od 300 do 1280 złotych. Najczęściej maksymalny dochód na osobę w rodzinie nie mógł przekroczyć 1000 złotych.

Poza wyżej wymienionymi, 30% programów uwzględniło także inne kryteria doboru stypendystów. Wiele z nich pojawiało się w pojedynczych przypadkach (stąd tak szeroka kategoria „inne” w tabeli nr 31), jak na przykład limit wieku czy bycie wychowankiem świetlicy środowiskowej współpracującej z organizatorem. Wśród pozostałych kryteriów wyróżniają się kryterium sportowe i artystyczne, co uzasadnia wyszczególnienie tych dwóch kategorii w analizie bazy programów stypendialnych portalu mojestypendium.pl.

TABELA 31. INNE KRYTERIA

	N	%
inne	10	32,3
sportowe	7	22,6
artystyczne	5	16,1
pasje, hobby	3	9,7
trudna sytuacja rodzinna	3	9,7
miejsce zamieszkania	3	9,7
SUMA	31	100

W ciągu trwania programów stypendialnych **38,6% z nich podlegało różnym zmianom**. Znalazły się wśród nich także kryteria przyjmowania kandydatów: jest to najczęstsza zmiana, występująca w przypadku 8 programów stypendialnych (co stanowi jedną czwartą przypadków wszystkich zmian). W przypadku sześciu programów zmianie uległy grupy odbiorców, do których kierowane są stypendia. Tak samo często zdarzała się zmiana wysokości stypendium.

Stypendia przyznawane są na ogół na okres jednego roku szkolnego lub akademickiego (dotyczy to 54% programów stypendialnych) lub na rok kalendarzowy (w 14,5% przypadków). W przypadku 14,7% programów stypendia wypłacane są jednorazowo, natomiast 85,3% wypłacane są w transzach, zwykle miesięcznych. W pojedynczych przypadkach transze wypłacane są rzadziej.

Wysokość stypendiów jest niezwykle zróżnicowana. Najniższe z nich wyniosło 100 złotych rocznie, najwyższe – 5 000 złotych miesięcznie. Średnio stypendium wynosiło około 2 000 złotych rocznie, czyli około 200–300 złotych miesięcznie, co zgadza się z wynikami badań przeprowadzonymi na bazie programów stypendialnych portalu Moje Stypendium.

Do tej pory w ramach zbadanych programów stypendialnych zorganizowano średnio 7 edycji, w których przyznano średnio 125 stypendiów. W przypadku 83% programów organizowana jest tylko jedna edycja konkursu stypendialnego rocznie.

Współpraca ze stypendystami

W przypadku 36% programów stypendialnych ich organizatorzy nie ograniczają się jedynie do wypłacania stypendiów, ale utrzymują także kontakty ze swoimi stypendystami. Wśród najpopularniejszych form kontaktów znalazły się kontakty telefoniczne i e-mailowe. Kontakty służyły głównie nieformalnemu monitoringowi stypendystów i ich postępów.

TABELA 32. WSPÓŁPRACA ZE STYPENDYSTAMI

	N	%
kontakt e-mail	29	31,9
kontakt telefoniczny	23	25,3
kontakt bezpośredni	9	9,9
spotkania ze stypendystami	8	8,8
wolontariat, wspieranie imprez	6	6,6
zaproszenia na wydarzenia	5	5,5
kontakt z koordynatorami	3	3,3
uroczystości wręczenia dyplomów	3	3,3
portale społecznościowe	3	3,3
za pośrednictwem szkoły	2	2,2
SUMA	91	100

Nieco mniej programów stypendialnych kontaktuje się ze swoimi absolwentami (27% przypadków), za to forma tego kontaktu jest bardziej aktywizująca: absolwenci są angażowani w pomoc przy zdobywaniu dodatkowych środków na programy stypendialne oraz otrzymują propozycje współpracy z instytucjami, od których otrzymali stypendia (są to staże, wspieranie nowych stypendystów itd.).

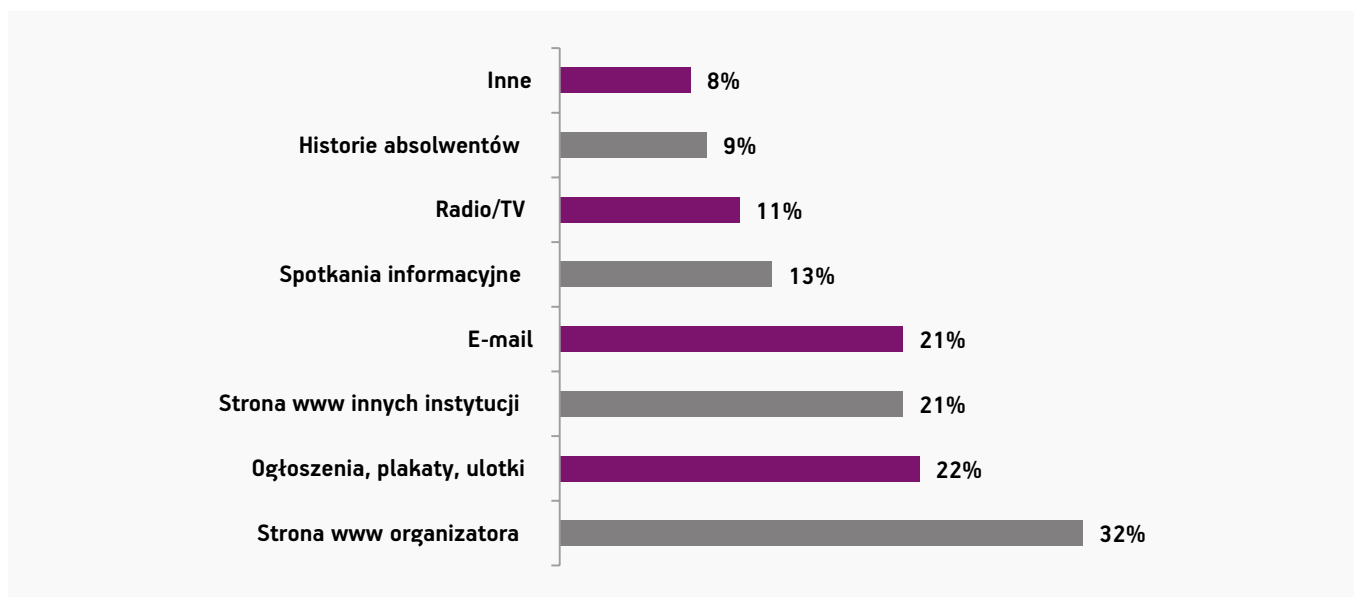
TABELA 33. WSPÓŁPRACA Z ABSOLWENTAMI

	N	%
pomoc przy zbieraniu środków	7	19,4
nowe propozycje współpracy	7	19,4
udział w wolontariacie, wspieranie wydarzeń okolicznościowych	6	16,7
spotkania z absolwentami	5	13,9
promocja programu	4	11,1
zaproszenia na wydarzenia	3	8,3
kontakt e-mailowy	2	5,6
kontakt bezpośredni	2	5,6
SUMA	36	100

Zasięg programów stypendialnych: promocja i ewaluacja

Organizatorzy chętnie korzystają z różnych form **promowania** swoich programów stypendialnych. Najczęściej informują o możliwości aplikowania o stypendium przez internet: na swoich stronach internetowych, poprzez e-mail bądź wykorzystując strony www swoich partnerów. Dość rozpowszechnione jest także promowanie programów stypendialnych poprzez plakaty i ulotki.

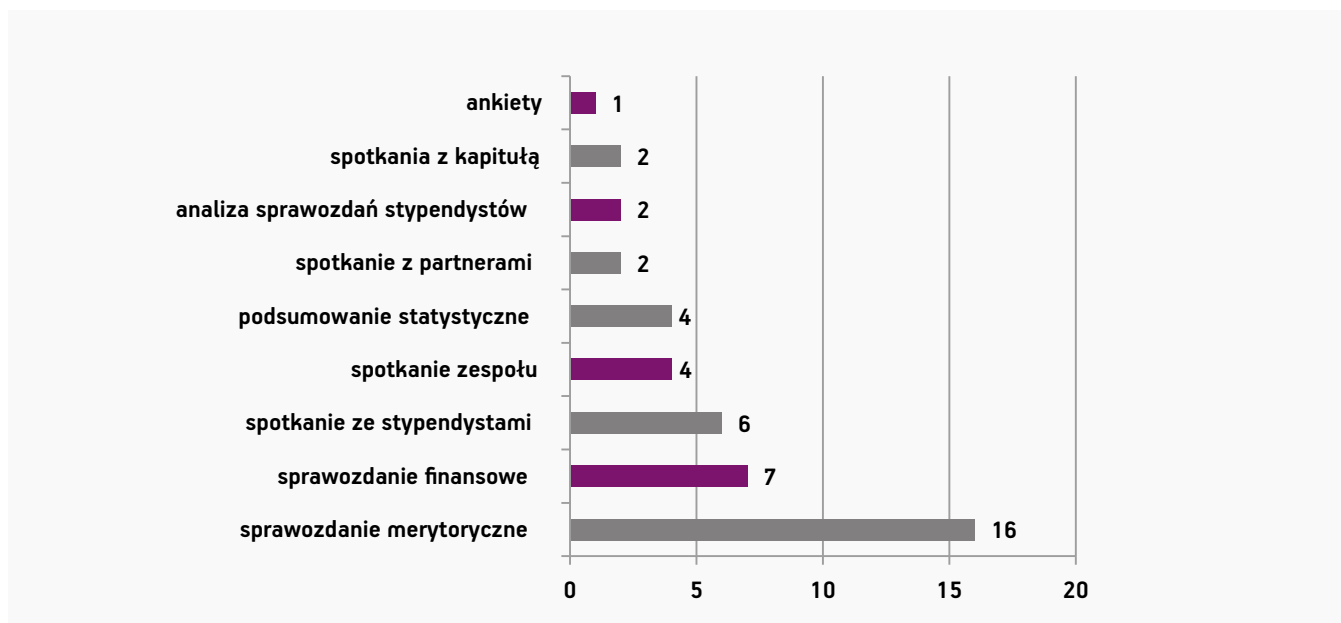
WYKRES 9. KANAŁY PROMOCJI PROGRAMÓW STYPENDIALNYCH

Uwzględniona na powyższym wykresie kategoria „Inne” zawiera łącznie 13 odpowiedzi, wśród których znalazły się: przesyłanie informacji do zainteresowanych instytucji (np. szkół, domów dziecka, organizacji pozarządowych), publikowanie artykułów w lokalnej prasie, wykorzystanie „poczty pantoflowej” (przy pomocy stypendystów i absolwentów) czy korzystanie z wsparcia parafii.

W przypadku 38 programów stypendialnych prowadzone jest **podsumowanie poprzedniej edycji**, a wnioski z tego podsumowania wpływają na kształt programu w przyszłości (jest to 71,7% udzielonych odpowiedzi). W przypadku 21,8% programów stypendialnych udało się uzyskać informacje o stosowanych przez organizatorów sposobach ewaluacji. Najchętniej stosuje się metody tradycyjne i najmniej angażujące zespół, czyli raport merytoryczny oraz raport finansowy, chociaż stosunkowo często zdarza się, że organizatorzy zapraszają stypendystów do wypowiedzenia się na temat programu. Spotkania ewaluacyjne zespołu, partnerów czy kapituły zdarzają się już rzadziej.

WYKRES 10. METODY EWALUACJI PROGRAMÓW STYPENDIALNYCH

Stosunkowo niewielki procent programów stypendialnych wymaga sprawozdań od swoich stypendystów. Najczęściej, w 21% przypadków (na 76 wypełnionych ankiet), stypendyści są proszeni o wypełnienie formularza dostarczonego im przez organizatora programu stypendialnego. Czasami organizatorzy otrzymują opinię od opiekuna naukowego bądź proszą stypendystów o opisanie swoich postępów w formie listu lub wypracowania.

TABELA 34. JAK SPRAWOZDAJĄ SIĘ STYPENDYŚCI

	N	%
Formularz	16	21,2
Opinia opiekuna naukowego	8	10,5
List/wypracowanie	7	9,2

Zdaniem organizatorów programy stypendialne raczej mają wpływ na dalsze losy ich odbiorców (twierdzi tak niemal 75% respondentów). Przede wszystkim programy te umożliwiają bądź ułatwiają stypendystom edukację, pozwalają im rozwijać się poza szkołą (dzięki warsztatom, szkoleniom, spotkaniom), a także zwiększają ich motywację i samoocenę. W przypadku 10% programów stypendialnych organizatorzy pytają o to absolwentów, w ramach bezpośrednich kontaktów lub poprzez ankietę na zakończenie programu. W trzech wypadkach przeprowadzana jest ewaluacja programów stypendialnych *ex post*.

Mimo optymistycznych deklaracji większości organizatorów programów stypendialnych, warto zauważyć, że w przypadku dość dużej grupy programów respondenci nie byli w stanie powiedzieć, czy mogą mieć one realny wpływ na życie stypendystów, czy też nie. Świadczy to o tym, że duża część programów stypendialnych nie jest ewaluowana i nawet ich organizatorzy nie są w stanie określić, na ile faktycznie odpowiadają na ważne społeczne potrzeby.

TABELA 35. CZY PROGRAMY WPŁYWAJĄ NA DROGĘ ŻYCIOWĄ STYPENDYSTÓW?

	N	%
Zdecydowanie tak	22	41,5
Raczej tak	18	34,0
Trudno powiedzieć	12	22,6
Nie wpływają	1	1,9
SUMA	53	100

PODSUMOWANIE

Na podstawie bazy organizatorów programów stypendialnych zgromadzonej w czasie funkcjonowania portalu moje-stypendium.pl udało się stworzyć obraz rynku stypendiów społecznych w Polsce. Choć nie można zagwarantować, że utworzona baza zawiera 100% wszystkich działających na tym rynku programów, to z pewnością jest najbardziej wyczerpującym źródłem informacji na ten temat, jakim dysponujemy i prawdopodobnie zawiera informacje na temat zdecydowanej większości programów stypendialnych dostępnych na terenie kraju. Niestety nie istnieje żadna instytucja, państwowa bądź prywatna, która zbierałaby wyczerpujące dane statystyczne dotyczące stypendiów w Polsce. Jak wykazał desk research realizowany w ramach badania Mapy Stypendiów, dostępne obecnie dane są fragmentaryczne, dotyczą niewielkich wycinków oferty stypendialnej i zbierane są według tak różnych kryteriów, że zestawienie ich i wyciągnięcie z nich ogólnych wniosków nie jest możliwe. Nawet gdyby tak było, dostępne informacje nie dostarczałyby wiedzy na temat całego rynku stypendialnego w Polsce: na tym polu nadal jest wiele luk i szarych stref. Niniejszy raport pozwala rzucić światło na część z nich.

Jak wynika z przeprowadzonego przez nas badania, na terenie Polski działa aż 309 organizatorów realizujących ponad 350 programów stypendialnych. Wśród nich najbardziej aktywne są organizacje pozarządowe, które tworzą najwięcej programów i najchętniej odpowiadały na prośbę o wypełnienie naszej ankiety. Choć najbardziej popularne wśród programów stypendialnych okazały się te o charakterze naukowym, NGO najczęściej uwzględniły status materialny kandydatów, starając się tym samym docierać do osób szczególnie potrzebujących wsparcia. Co ciekawe, drugim najważniejszym graczem na rynku stypendiów społecznych okazały się samorządy, które wyróżniały się na tle innych instytucji upodobaniem do przyznawania stypendiów sportowych. Wśród organizatorów znalazło się stosunkowo mało firm i fundacji korporacyjnych: na 390 instytucji było ich w sumie 40. Kładły one nacisk przede wszystkim na stypendia o charakterze czysto naukowym, bez uwzględniania kryteriów materialnych. Dużo więcej firm znalazło się wśród fundatorów programów stypendialnych: było ich 103 (czyli nieco ponad jedna piąta wszystkich instytucji fundujących stypendia). Jak jednak wskazują wyniki ankiety dla organizatorów programów stypendialnych, ich udział w budżetach jest stosunkowo niewielki (najczęściej wynosi on do 10% całości).

Wśród stypendiów społecznych zdecydowanie najbardziej popularne są te o charakterze naukowym bądź naukowo socjalnym (jest ich w sumie 64,8%). Nawet w przypadku stypendiów nie uwzględniających wprost kryteriów naukowych, etap edukacji jest podstawowym wyznacznikiem kandydatów do stypendium, a więc zdecydowana większość programów stypendialnych jest przeznaczona dla osób uczących się. Można stąd wysnuć wniosek, że skierowane są one przede wszystkim do dzieci i ludzi młodych (mniej więcej do 25 roku życia – wśród stypendystów znajdziemy niewielki odsetek doktorantów) i raczej pomijają osoby dorosłe. Jest to zrozumiałe, zważywszy, że okres dzieciństwa i dorastania ma kluczowe znaczenie dla wyrównywania szans i rozwoju obywateli. Warto jednak zastanowić się, czy struktura wiekowa stypendystów nie powinna ulegać przemianom, w związku z naciskiem na ustawiczne kształcenie, zdobywanie nowych kompetencji i wydłużanie aktywności zawodowej dorosłych.

W trakcie badania rynku stypendiów społecznych udało się zidentyfikować pewne czynniki, które mogą ograniczać rzeczywisty wpływ tych stypendiów na zmianę społeczną. Po pierwsze, istnieje dość duża grupa kryteriów, których nie da się łatwo pogrupować w większe kategorie: 23% z nich to występujące w pojedynczych przypadkach warunki ubiegania się o stypendium, które znacznie zawężają grupę docelową. Oznacza to, że niemal jedna czwarta stypendiów kierowana jest do wąskich grup osób o bardzo specyficznych cechach (np. tylko do osób cierpiących na konkretną chorobę lub związanych z danym zakładem pracy). Dodatkowo, dość dużym ograniczeniem jest fakt, że aż 20% programów stypendialnych kierowanych jest do uczniów i studentów konkretnych szkół, co także realnie zmniejsza ich zasięg. Po drugie, choć ankietowani organizatorzy deklarują, że ich programy umożliwiają naukę tym, których na nią nie stać, w rzeczywistości stypendia naukowo-socjalne stanowią zaledwie jedną czwartą całego rynku. Dodatkowo, stypendia socjalne przyznawane są często na podstawie niejasnych kryteriów lub na podstawie arbitralnie ustalanych limitów dochodu na osobę w rodzinie. Ponieważ nie wiadomo, na jakiej podstawie ustalane są te limity, trudno jest stwierdzić, na ile faktycznie pozwalają one dotrzeć do odbiorców, na których zależy organizatorom.

Po trzecie, przyznawane w ramach stypendiów społecznych sumy są dość niskie: wynoszą średnio 300–500 zł miesięcznie. Czy faktycznie są one w stanie umożliwić stypendystom realny rozwój i awans? Wreszcie, istnieje dość duże zróżnicowanie oferty stypendialnej pod względem terytorialnym. Między województwami, w których programów stypendiów społecznych jest najwięcej, a tymi, w których takich programów jest najmniej, różnice są dość znaczne.

Ważnym aspektem stypendiów społecznych jest ich charakter socjalny. Około jednej trzeciej analizowanych programów uwzględnia sytuację materialną kandydatów, starając się wyrównywać szanse edukacyjne osób mniej zasobnych. Niestety, charakter naszego badania nie pozwala nam ocenić, na ile stypendia te faktycznie spełniają swoją funkcję. Aby to stwierdzić, należałoby ustalić, do kogo ostatecznie trafiają, czy kryteria dostępu są odpowiednie (np. maksymalny dochód na osobę w rodzinie), czy sposób wsparcia stypendystów faktycznie pozwala zwiększyć ich szanse na kontynuowanie nauki i osiągnięcie sukcesów na tym polu itd. Zdobywanie takich informacji wymaga przeprowadzenia badań o innym charakterze, skupiających się na tym typie stypendiów i pozwalających scharakteryzować nie tylko ofertę stypendialną, lecz także realne potrzeby stypendystów. Warto przy tym zwrócić uwagę na bardzo niewielką popularność stypendiów sportowych, które również mają duży potencjał wyrównywania szans i mogłyby mieć duże znaczenie w rozwijaniu kultury sportowej w Polsce. Tymczasem takie stypendia stanowią kilkanaście procent wszystkich programów stypendialnych.

O ile udało się stwierdzić w trakcie badania, bardzo niewiele programów wykracza poza finansowe wspieranie swoich stypendystów. Opieka mentora, dodatkowe kursy czy warsztaty są nadal mało rozpowszechnioną formą pracy z młodymi ludźmi, choć można się spodziewać, że wsparcie o takim charakterze mogłoby mieć istotne znaczenie dla wyrównywania szans, niezależnie od wysokości samego stypendium. Mimo że znaczna część organizatorów programów stypendialnych to organizacje pozarządowe, bardzo niewielu stypendystów ma też okazję wykazania się jako wolontariusze.

Rekomendacje

Na podstawie przeprowadzonej analizy proponujemy szereg najważniejszych rekomendacji, które mogłyby realnie wpłynąć na zwiększenie skuteczności stypendiów społecznych. Z pewnością warto nadal inwestować w badanie rynku stypendiów społecznych, z jednej strony skupiając się na jego mniejszych segmentach (np. stypendia socjalne czy stypendia udzielane przez samorządy), a z drugiej dążąc do identyfikacji potrzeb, na które stypendia powinny odpowiadać (np. jaka wysokość stypendium miesięcznie jest wystarczająca dla gimnazjalistów z małych miejscowości? jakie potrzeby mają poszczególne grupy?). Najważniejszą rolę w kształtowaniu rynku stypendiów społecznych odgrywają oczywiście sami organizatorzy programów stypendialnych oraz instytucje wspierające, które działają na rzecz organizatorów i stypendystów, do nich więc kierujemy nasze rekomendacje. Warto tu zaznaczyć, że kolejnym istotnym aktorem na rynku stypendialnym jest ustawodawca. Analiza uwarunkowań prawnych stypendiów społecznych nie była jednak objęta badaniem i w związku z tym nie odnosimy się tu do tej kwestii.

Organizatorom programów stypendialnych proponujemy następujące rekomendacje:

- ▶ Warto zainwestować w prowadzenie diagnozy potrzeb odbiorców programów stypendialnych. Jest to jeden z podstawowych warunków skuteczności przyznawanych stypendiów, pozwalający zidentyfikować najbardziej adekwatne formy stypendiów. Diagnoza taka niekoniecznie musiałaby być prowadzona dużym nakładem sił i środków. Istnieje wiele metod diagnozowania, które mogą być z powodzeniem wykorzystywane przez osoby nie posiadające wykształcenia socjologicznego.

- ▶ Kolejnym krokiem do zwiększania skuteczności programów stypendialnych jest ewaluacja. Jak wskazują informacje zebrane w ankiecie, organizatorzy raczej nie prowadzą ewaluacji swoich programów. W rezultacie nie są w stanie odpowiedzialnie stwierdzić, czy ich stypendia faktycznie odpowiadają na ważne potrzeby społeczne. Dlatego też warto upowszechniać praktykę ewaluacji, rozumianej jako umiejętność refleksji i namysłu nad programem i jego otoczeniem społecznym.
- ▶ Wsparcie stypendystów nie musi ograniczać się wyłącznie do wypłacania stypendium. Możliwość współpracy z mentorem, udziału w wolontariacie czy warsztatach może mieć takie samo lub nawet większe znaczenie dla wyrównywania szans osób o mniejszym kapitale materialnym i kulturowym.

Instytucjom wspierającym działalność organizatorów programów stypendialnych proponujemy tworzenie uniwersalnych standardów raportowania i zbierania danych o stypendiach oraz analizę poszczególnych segmentów rynku stypendialnego:

- ▶ Znacznym utrudnieniem w budowaniu skutecznych programów stypendialnych jest brak wiedzy o tym, jak rynek stypendialny w Polsce wygląda. Warto zatem dążyć do stworzenia jednolitego systemu zbierania danych na temat stypendiów w Polsce, najlepiej w szerokiej koalicji z instytucjami, które mogłyby być zainteresowane poszerzeniem wiedzy na ten temat. System ten powinien opierać się na jasno sformułowanych, uniwersalnych kryteriach i obejmować całość rynku stypendialnego. Dzięki temu możliwe będzie stworzenie bazy danych umożliwiających zestawianie ze sobą rozmaitych ofert stypendialnych.
- ▶ Krokiem w kierunku zwiększenia wiedzy na temat rynku stypendiów społecznych może być zachęcanie organizatorów do raportowania i publikowania informacji o swoich programach, najlepiej w oparciu o jednolite wytyczne lub standardy. Pozwoli to w łatwy sposób uzyskać dostęp do kluczowych informacji na temat rynku stypendialnego.
- ▶ Warto przyrzeć się poszczególnym typom instytucji oferujących stypendia, aby móc sprawdzić, czym różnią się od siebie, jakie stosują praktyki oraz jakie są ich potrzeby i priorytety. Uzyskane w badaniu wyniki wskazują, że takie różnice istnieją i warto pogłębić wiedzę na ich temat. W dalszych badaniach warto położyć nacisk na samorządy i firmy. Te pierwsze, ponieważ są ważnym graczem na rynku stypendiów społecznych, i warto sprawdzić, na jakich zasadach działają. Te drugie, ponieważ warto zachęcać je do większego włączenia się w rynek stypendialny (choć niektóre wskaźniki mogą wskazywać na wzrost liczby kierunków zamawianych).
- ▶ Kolejnym kierunkiem badań mogłoby być analizowanie poszczególnych typów stypendiów (zwłaszcza tych o charakterze naukowym i socjalnym). Takie badanie mogłoby mieć szerszy zasięg i objąć także otoczenie społeczne programu (potrzeby potencjalnych odbiorców, priorytety organizatorów i partnerów, możliwości finansowania itd).